

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Ioannis Malderi Episcopi Antverpiensis S.Th. quondam
Louanij Professoris Tractatus De Restrictionvm Mentalivm
Abvsv**

Malderen, Jan van

Antverpiæ

Capvt IV. Scholasticorum opiniones.

urn:nbn:de:hbz:466:1-41105

rator erat instructus; cuius eapropter Tacitus
 verba vocat *obscura, suspensa, perplexa, elu-
 etantia, in speciem composita*. Plautus ta-
 lem dictionem vocat *orationem intortam*,
 Cicero *verborum inuolucra*. Ex Xeno-
 phonte constat, apud antiquos Persas magi-
 strum fuisse qui pueros doceret interdum
 mentiri, decipere, calumniari, fraudare.
 Gregorius libro 10. Moralium cap. 27. ad
 illa verba, *Deridetur iusti simplicitas*, ita
 scribit: *Huius mundi sapientia est, cor machi-
 nationibus tegere, sensum verbis velare; quæ
 falsa sunt, vera ostendere; quæ vera sunt, fal-
 sa demonstrare. hæc nimirum prudentia usu à
 iuuenibus scitur, hæc à pueris pretio disci-
 tur. Et infra: At contra, sapientia iustorum
 est, nil per ostensionem fingere, sensum verbis
 aperire.*

CAPVT IV.

Scholasticorum opiniones.

SCHOLASTICI de hac re tractant, quando
 de restitutione famæ faciendâ per eum
 qui verum crimen sed occultum detexit: illi
 enim restitutio vix est possibilis, nisi recur-
 ratur fortè ad restrictiones mentales, qui-
 bus sermo condiatur. Item, quando agunt
 de hereditatis iniusta occupatione auertendâ
 per

per adulteram habentem filios legitimos, aut de adultera quam maritus examinat. Item, quando tractant de reo & teste non legitime à Iudice interrogato. Item, quando agunt de Confessario, qui vrgetur vt reuellet confessionem, aut generatim de tegendo secreto à proximo nobis commisso. Item, in materia iuramenti, vbi quæritur, an ad mentem exigentis iuramentum, sit iurandum. Item, in materia de veracitate & mendacio, de simulatione, de insidijs in bello iusto.

Interpretes Scripturæ idem argumentum tractant ad loca Scripturæ Cap. 2. à nobis annotata.

Est hæc opinio Dominici Soti de Tegendo secreto, membro 3. q. 3. conc. 5. & lib. 5. de Iustitia q. 9. art. 2. non licere vti restrictione mentali, nisi quando illa ipsa mentalis restrictio secundum communem concipiendi modum innotescere potest auditori, ita vt æquiparari possit amphibologiæ & æquiocationi: quibus vti licet, non ad proferendum mendacium, sed ad tegendam veritatem; quam tegendi hîc & nunc ius habemus. Quando autem eiusmodi vsum restrictio mentalis habeat aut non habeat, dignoscendi modum suggerit eiusmodi: si verba quibus vtimur, dicant ordinem ad

*Prima sententia.
Dominicus Soto distinguit inter nescire & non fecisse.*

Ad tegendam veritatem licet vti amphibologia.

loqui & manifestare, habet vsum restrictio mentalis: si talem ordinem non dicant, restrictio mentalis non sufficiet euitando mendacio, quia impedit omnem intellectum, quem ex communi hominum vfu habere potest auditis istis verbis auditor. Itaque putat Soto, citra mendacium homicidam interrogatum, an fecerit homicidium, non posse respondere se non fecisse, subintelligendo se non fecisse, sic vt teneatur fateri, aut quid simile. Si autem interrogetur, an nesciat quis homicidium istud perpetraverit, posse dicere, se id nescire, intelligendo tacite, sic vt teneatur dicere; eò quòd scire & nescire, audire & non audire, & similia, dicant respectum ad dicere vel reuelare: ita vt secundum communem modum intelligendiauditorum intelligant aut intelligere possint, quando quis dicit se nescire, significari quòd nesciat ad dicendum vel reuelandum. Hanc Soti sententiam secutus est Genesius Sepulveda Opusculo de Ratione reddendi testimonium. Sed alij plerique longè laxiùs sunt flucti, & quidem apertè multi in iudicio reum aut testem non legitime interrogatum excusant à mendacio, si dicat se non fecisse quod fecit, aut non vidisse quod vidit; eò quòd ipsa interrogatio, hoc ipso quo fit in iudicio, hunc iudicalem, iuridicum & legalem sensum

*Secunda
aliorum
sententia.
Interrogatio in iudicio licere
per mentem
restringere
sermonem
ad sensum
qui deberet
esse interrogantis.*

sum iure præsumi debeat habere, vt non se extendat vltèrius, quàm ad id quod legitime interrogari potest. Verè ergo talis reus aut testis iam respondet ad mentem Iudicis, non quam habet, sed quam habere debet, & iam Iuris fictione habere censetur, eo ipso quo iuridicum illum actum exercet. Ita locuti Adrianus in 4. q. de Sigillo Confessionis, in solutione secundi argumenti. Scotus in 4. D. 15. q. 4. Salonius in 2. 2. q. 69. a. 2. Controversia 11. Sanchius in Decalogum lib. 3. cap. 6. qui pro sua diligentia plurimoseiusdem sententiæ citat, & eandem extendit etiam extra iudicium; vti & Salonius. Sanè restrictio Soti ad verbum *scio, nescio, audiui, non audiui*, & similia, non est fundata. Quis enim dixerit veriùs eum loqui, qui dixerit, cum audiuerit, se non audiuisse; quàm eum, qui cum fecerit, dicit se non fecisse, vtrobi- que subintellecto, sic vt debeat id fateri? Videtur verè censuisse Salonius, quando distinctionem istam Soti vt figmentum quoddam damnauit. Non minus etiam restrictio illa ad responsum in iudicio nobis impro- batur; quamuis enim in iudicio reus aut testis non soleat se vltro ingerere, sed ferè soleat interrogari: interrogati autem libertas maior sit ad restringendum sermonem suum mentaliter quàm vltro loquentis, vt dice-

*Reiicitur
distinctio
Soti.*

*Non in solo
iudicio est
locus restri-
ctionibus
mentalibus.*

*Interroga-
tus liberius
restringit
mente.*

mus cap. 10. & ferè obseruant communiter Doctores. Non video tamen, quare interrogatus à priuato non habeat æqualem, si non maiorem, libertatem vtendi restrictione mentali, quàm habeat non legitime interrogatus à Iudice; supponendo quòd æquè habeat ius celandi veritatem, vt certum est habere frequenter posse.

Sunt qui alia hîc distinctione vtuntur. Dicunt enim, amphibologia & æquiuocatione licere quidem vti, non tamen restrictione mentali. Ad quos obseruauimus suprâ satis accedere Dominicum Sotum. Fauet Paludanus in 4. dist. 21. q. 3. a. 3. Clarius Caietanus 2. 2. q. 89. a. 7. Aforius Tom. 1. Moralium institutionum l. 11. c. 4. q. 5. Aragon 2. 2. q. 69. a. 2. & q. 89. a. 7. conc. 2. circa solutionem ad 4. Lopes 1. P. Instructorij cap. 42. Neque aliud videtur voluisse Siluester v. Mendacium & v. Accusatio: quamuis enim admittat in casu licere mentem restringere cautelosè & sophisticè; intelligit tamen in casu, quo aliquo modo exteriùs etiam significetur sensus ille sophisticus: quamuis v. Iuramentum 4. q. 7. videatur propter c. Vtilem, de quo dicemus infrâ, tenere quòd non teneatur dare centum, qui iurauit ea dare, si sola mente addiderit aut subaudiuerit cõditionem, Si debuero. Verùm

*Tertia
aliorum
sententia,
qua dicit
licere qui-
dem vti
æquiuoca-
tione, non
tamen re-
strictione
mentali.*

Verum omnino numquam fieri ut quis
 utatur eiusmodi mentali restrictione sine
 mendacio, nisi quando verba ambigua sunt,
 & in sensum sic restrictum ex vulgi aut sal-
 tem sapientum usu ducere possunt, alijs du-
 rum & non probandum videtur. Tamen
 etiam isti requirunt, ut saltem attentis cir-
 cumstantijs & adiunctis, verba præ se ferant
 id quod respondens intendit, ut fit in ironijs
 & irrisionibus aut iocosis, ut nimirum quo-
 dam modo vultu, aut gestu, aut aliter sup-
 pleatur quod explicatori verborum signifi-
 cationi deest.

*Quarta
 sententia,
 eaq; vera,
 sine menda-
 cio licere
 uti mentis
 restrictio-
 nis ad sen-
 sum qui
 saltem cir-
 cumstantiis
 insinuetur.*

Alij denique longè largiores, neque hoc
 necessarium putant, sed absolute dicunt
 posse absque mendacio verba usurpari,
 etiam si ex sua significatione non sint ambi-
 gua, neque ex circumstantia, aut aliter exte-
 rius; sed sola mente addatur quod ad eorum
 verificationem spectat. Ita tenet, supra cita-
 tus Sanchius, qui citat pro hac sententia
 Angelum. v. Iuramentum 5. num. 9. Silue-
 strum eodem verbo 4. q. 7. & alios mul-
 tos, & probat ex illo Ioannis cap. 7. *Non
 ascendam ad diem festum.* vbi Dominus sub-
 ticit, & mente restrinxit, *manifestè.* At for-
 san hoc à quoquam reijci poterit, quia Do-
 minus satis loquebatur ad mentem illorum,
 quibuscum agebat, qui eum volebant cum

*Quinta
 sententia,
 restrictio-
 nis solamen-
 tis tolli
 menda-
 cium.*

fui manifestatione transire in Iudæam, occasione Scenopegiæ, & manifestè in ea conuersari, vt sic se mundo manifestaret, vt satis ex Textu colligi potest. Adducit & factum Angeli dicentis se esse Asariam ex filiis Israel, apud Tobiam; Iacob dicentis se esse Esau; Iudith multa dicentis Holoferni & seruis eius, quæ non nisi mentali restrictione à mendacio saluentur. Verùm ad ista non deest responsio, vt videre licebit infra.

*Approba-
tur quarta
sententia.*

Itaque magis placet eorum sententia, qui nõ admittunt vtentem restrictione mentali absolui à mendacio, nisi quando ipsa restrictio aliquo modo in dictis eius exteriùs, ratione saltem circumstantiarum, aut ratione sensus quo debebat interrogatio ei fieri, aut alio modo ex aliquo hominum usu, vt infra Cap. 10. dicitur, manifestatur. Quã sequitur & benè explicat Ægidius Koninck de Actibus supernaturalibus disp. 10. dubio 3. Eamdem tenet Asorius supracitatus Regula quinta; & existimo esse communem Patrum & antiquiorum Scholasticorum. Non obscure insinuat eam D. Thomas in 3. d. 38. a. 3. ad 5. vbi docet, si opus aliquod fiat per quod detur intelligi falsum, posse id interdum excusari; non posse autem quando falsum voce significatur, eò quòd per se ordinatæ sint voces ad significandum. Possum enim ad
regen-

tegendam veritatem aliquid facere quo hostes ducantur in errorem, vt fit in stratagematis bellicis; sed non possum mendacio hostes circumuenire, vt dicemus Capite sexto. Distinctio illa vocis & operis ad significationem adhibiti valdè est notanda; nam eius inaduertètia multos fallit. Si tamè sola mentis restrictione mendacia vocalia excusentur, non erit vsus magnus huius distinctionis. Sanè mirum est, viros doctissimos potuisse in Sanchij opinionem, quam quintam posuimus, tanto numero condescendere: præter citatos enim pro ea facit Nauarrus in c. Humanæ aures, 22. q. 5. vbi ex professo toto illo suo Commentario docet aut confirmat hanc opinionem. Valentia 2. 2. disp. 5. q. 13. puncto 2. quibus addere licet Toletum l. 5. c. 58. Suarem Tomo 2. de Religione l. 3. c. 10. & 11. Lessium de Iustitia lib. 2. cap. 42. dub. 9. qui tamen solùm tamquam probabiliorem hanc sententiam defendat.

Extendit autem Suarez suam doctrinam, dicens, idiotæ, qui non possit prudenter formare sibi restrictionem mentalem, consultum fore, vt intendat negare vel affirmare in sensu qui re ipsa veritatem contineat. Pro quo necessum sit, vt saltem generatim sciat alio vero sensu se posse negare, quod reuelare non tenetur, quamuis in particulari nesciat modum.

*Instructio
Suarez pr
idiotæ.*

*Refellitur.**Solamentis
restrictio
numquam
vocem ve-
ram reddit.**Simplicitas
& duplici-
tas cordis.*

modum. Verùm ista, saluo honore tanto-
rum virorum, non sine incommodo ita ex-
tenduntur, vt quiduis, licet falsissimum, ve-
rum fieri possit restrictione sola mentali.
Verissimè potiùs dixeris, Nullum esse exte-
riùs prolatum sermonem, qui verificari
possit, cùm alioqui falsus sit, sola additione
vel restrictione mentali, nisi aliud accesserit.
Dicunt, disparatum esse sensum, non con-
trarium. Respondeo, Etiam si hoc concesser-
imus, esse tamen mendacium: omne enim
disparatum infert aliquam repugnantiam;
vtpote si dicas de Socrate, quod de Platone
intelligas. Sanè repugnat is sermo veritatis
virtuti & simplicitati, & propriè est eorum
qui dupliciter in corde & corde loquuntur,
& ad duplicitatem pertinet; qua, (vt dicit
Antoninus 4. p. tit. 5. c. 15.) homo vnum in-
tendit, & aliud præ tendit. Econtrà simplici-
tatem ad veritatem pertinere, colligere pos-
sumus ex cap. 1. Iob: vbi enim Vulgatus ha-
bet, *erat vir ille simplex*, Lxx. Vaticani ha-
bent, *erat homo ille verax*. Profectò detestan-
da illa duplicitas adeò misera est, vt ne qui-
dem fallere, quod solum agit, possit, nisi in-
duat laruam simplicitatis. Itaque non nisi
per speciem quamdam simplicitatis contra
simplicitatem facit. Sub specie simplicitatis
ementitâ, fidem mendicat aut furatur; adeò
men-

mendacium nihil potest nisi sub veritatis imagine. Neque miretur quispiam, detestandam nos dixisse duplicitatem; nam & Scriptura os bilingue detestatur, & væ dicit ijs qui duplici sunt corde.

Illud notandum, Angelum & Siluestrum uti pro fundamento suæ doctrinæ capitulo Vtilem, 22. q. 2. de quo dicemus infra Capite sexto: certè factum Iehu, quod illo capitulo probatur, improbum fuit, & à mendacio non excusatur. Fundamentum itaque huius opinionis istud caducum est, ideoque malè fundata videtur opinio quæ per illud introducta est, vt pluribus ostendemus infra Cap. 10. & 12. Sanè facillimum fuerit liquidò demonstrare in proposito, non obstante mentali restrictione, verè subesse & remanere propriè dictum mendacium: mendacium enim est, vt dicemus Capite sexto, cùm falsum à sciente dicitur. Duo ergo requirit mendacium vocale: vt falsum sit quod voce significatur, & vt hoc ipsum esse falsum sciat qui dicit. Posterius in proposito non deest, quia sciens esse falsum, vult hoc emendare restrictione mentali. Prius autem ostendo, Primò ad hominem, quia hoc fatetur, qui ad mentalem restrictionem recurrit. Secundò directè ostendo non solùm esse, sed manere falsum etiam post restrictionem.

Angelus & Siluestrer dacepti per c. vsilem.

Ostenditur restringentes mente esse mendaces.

ctio-

*Per restricti-
onem
mentalem
nihil muta-
tur in re
vel in voce.*

tionem mentalem, aliquot rationibus.
Prima, per restrictionem tuam mentalem
neque res significata mutatur, neque vox
significans: si ergo vocis significatio ante
illam restrictionem sola mente factam fuit
falsa, ut fateris; etiam post ipsam erit falsa:
falsum enim est, quando quod est non esse,
vel quod non est esse significatur. Fatentur
hoc ita esse: sed dicunt, eo ipso quo mente
restrictionem addunt, se voci suæ imponere
nouam significationem, qua iam incipiat
significare restrictè, secundùm mentem sic
restrictam. Perbella res sanè, quasi priuati
cuiusque sit quotidie vocibus quæ publici
vsum sunt novas imponere pro arbitrato suo
significationes. Voces imposuit rebus pri-
mus homo, imposuerunt & alij primi; po-
tuerunt hoc aliqui certi in Rep. hoc denique
consuetudo populorum potuit. At demus
faciamusque tuum esse exemplo Hermoge-
nis, (qui, ut testatur Plato in Cratylo, pu-
tabat pro cuiusque arbitrio nomina impo-
ni posse) omnibus omnino rebus nomen-
claturam indere nouam; cui institues no-
uam istam nominum significationem, si eam
nemini indices? an tibi soli? Fateri ergo te
tibi verum loqui, cum proximo splendide
mentiaris. Sanè, sicuti dum mente sola lo-
queris, nihil proximo significas; ita dum par-
tim

tim lingua, partim mente loqueris in proposito, nihil nisi falsum proximo significas.

Secunda ratio: Si eadem scribas quæ loqueris, nemo dixerit te vera scripsisse, eò quòd mente restrinxeris scriptum tuum ad sensum verum, cùm sine mentali illo additamento in se esset falsum. Itaque frustrà conaris per supplementum mentis iam prejudicatæ, vocis tuæ corrigere falsitatem: quid enim refert an scripto vox ligata sit, an liberi sono in aërem auolet, cùm sit alligata semper suæ significationi, quam non magis ipse mutare potuisti, quàm nouo à te excogitato scribere alphabeto? Hæc licentia etiam calumniam struere poterit omni sacræ & diuinitus inspiratæ Scripturæ, cùm citra mendacium potuerit Hagiographus falsa scribere, mente sola ea corrigendo suis supplementis. atque ita vacillabit in omnibus eius auctoritas, cùm semper suspicari aut dubitare poteris, anne hîc eo artificio sit vsus, qui semper eo uti potuit. Fateor tamen, in reuelatione mysteriorum fidei Deum non tantum restrictione purè mentali non uti nec uti posse, at ne quidem ambiguis locutionibus, quæ non habent sensum obuium, ne moraliter sit causa erroris. In Scripturis tamen interdum utitur sermone ambiguo & tropico, ne vilescât, & segnes simus in earum

scru-

Scriptum non verificatur restrictione mentali scribentis.

Hagiographus mentaliter non potest restringere.

Deus in mysterijs fidei non utitur ambiguis, licet in alijs utatur.

scrutinio; & ne infideles rideant cognita, aut ne futura quædam certò sciamus, quæ sic præsciri non expedit. In mysterio ergo Eucharistiæ, quatenus fidem concernit, proprio & obuiò sensu Christus vsus est, quando dixit, *Hoc est corpus meum*, quando autem dixit, *Eliam iam venisse*, translato sermone est vsus. Eòdem pænè recidit, quòd dicunt esse suam orationem mixtam ex vocali & mentali, & esse veram vt sic mixta est. Dicam enim parum id referre, quando proximo, cui veritatem debes, tantum ea parte orationem tuam manifestas qua falsa est. Verùm de hac mixtione iterùm dicemus sequenti Capite.

C A P V T V.

Quenam certa sint in hac materia; & de quibus inquirendum supersit.

RECTE Serm. decimoseptimo in Cant. dicit D. Bernardus: *Distinguendum sanè inter manifesta & dubia, nec illa scilicet adduci in dubium, nec ista temerè affirmari.*

Certum I. In primis satis certum est, licere non ad mentem alterius formare sermonem, sed ad propriam mentem; siue sermo sit ambiguus per se, siue restrictione mentis occultè limitatus, sic tamen vt ex circumstantijs quod
occul-